

व्याघ्र प्रकल्प, राष्ट्रीय उद्याने व अभयारण्य क्षेत्रातून पर्याय-१ नुसार पुनर्वसीत झालेल्या कुटुंबांना रु.१० लक्षच्या पुनर्वसन पॅकेजमधून स्थावर मालमत्तेची व पुनर्वसन सोयीसुविधा पुरविण्याकरिता कपात केलेली रक्कम परत करणे.

महाराष्ट्र शासन
महसूल व वन विभाग,
शासन निर्णय क्र.डब्ल्यूएलपी-०११९/प्र.क्र.१६/फ-१
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक:- ०६ मार्च, २०१९.

- वाचा:-** १) शासन निर्णय, महसूल व वनविभाग, क्रमांक डब्ल्यूएलपी-१०१२/प्र.क्र.१२२/फ-१, दिनांक ३/११/२०१२.
- २) शासन अधिसूचना, महसूल व वन विभाग, क्रमांक एलक्यूएन-१२/२०१३/प्र.क्र.१९०/अ-२, दिनांक २७.०८.२०१४.
- ३) शासन निर्णय, महसूल व वनविभाग, क्रमांक . संकिर्ण-०३/२०१५/ प्र.क्र.३४/अ-२, दिनांक १२.०५.२०१५.
- ४) शासन अधिसूचना, महसूल व वनविभाग, क्रमांक एलक्यूएन-१२/२०१३/प्र.क्र.१९०/अ-२, दिनांक २६.०५.२०१५.
- ५) शासन निर्णय, महसूल व वनविभाग, क्रमांक डब्ल्यूएलपी-०७१४/प्र.क्र.१६७/फ-१, दिनांक १२/१०/२०१५.
- ६) शासन निर्णय, महसूल व वनविभाग, क्रमांक डब्ल्यूएलपी-०४१७/प्र.क्र.१०४/फ-१, दिनांक १०/०१/२०१८.

प्रस्तावना-

महाराष्ट्र राज्यात वन्यप्राणी संरक्षणाच्या दृष्टिने वन्य प्राणी (संरक्षण) अधिनियम, १९७२ च्या तरतूदीनुसार ६ राष्ट्रीय उद्याने, ४९ अभयारण्ये व ६ संवर्धन राखीव क्षेत्र अधिसूचित आहे. राज्यामध्ये ६ व्याघ्र प्रकल्प असून त्यामध्ये ५ राष्ट्रीय उद्याने व १४ अभयारण्याचा समावेश आहे. संरक्षित क्षेत्रात असलेल्या वस्तींमध्ये अस्तित्वात असलेल्या सोयीसवलती व पायाभूत सुविधा जसे कच्च्या रस्त्याचे डांबरीकरण करणे, विद्युत पुरवठ्यासाठी नविन लाईन,शाळा, महाविद्यालय, दवाखाने इत्यादी विकासाची कामे करणे अथवा त्यामध्ये वाढ करणे आवश्यक आहे. तथापि सदर विकासात्मक कामे वन्य प्राणी (संरक्षण) अधिनियम, १९७२ व त्या अनुषंगाने सर्वोच्च न्यायालयाच्या विविध निर्णयांमुळे

करणे शक्य होत नाही. वन्यप्राण्यांसाठी सुरक्षित क्षेत्र निर्माण करण्याकरिता व मानव-वन्यप्राणी संघर्ष कमी करण्याच्या दृष्टिने संरक्षित क्षेत्रातील मानवी वस्तींना अभयारण्य/राष्ट्रीय उद्यानाबाहेर पुनर्वसीत करणे आवश्यक आहे. संरक्षित क्षेत्रातील वन्यजीव अधिवासाचा विकास व वन्यजीव संवर्धनाचा सुवर्णमध्य गाठण्यासाठी संरक्षित क्षेत्रातील गावांचे संरक्षित क्षेत्राबाहेर पुनर्वसन आवश्यक आहे.

२. राज्य शासनाने संदर्भ क्र. १ च्या शासन निर्णयान्वये अभयारण्ये, राष्ट्रीय उद्याने तथा अन्य वनप्रकल्पामुळे बाधित होणा-या कुटुंबांच्या पुनर्वसनाबाबतचे धोरण ठरविले आहे. सदर धोरणात पर्याय-१ निवडणा-या कुटुंबांकडून स्थावर मालमत्तेची व पुनर्वसन सोयीसुविधा पुरविण्याकरिता लागणारी रक्कम कपात करण्याची तरतूद आहे. सदर कपात केलेली रक्कम परत करण्याबाबत पुनर्वसित कुटुंबांकडून सतत मागणी करण्यात येत असून, काही पुनर्वसित कुटुंब पुर्वीच्या मुळ ठिकाणी (संरक्षित क्षेत्रात) वास्तव्यास जाण्याचा प्रयत्न करीत आहेत. परिणामी काही ठिकाणी कायदा व सुव्यवस्थेचा प्रश्न निर्माण होण्याचा प्रसंग उदभवत आहे. त्यामुळे व्याघ्र प्रकल्प, राष्ट्रीय उद्याने व अभयारण्य क्षेत्रातून पर्याय-१ नुसार पुनर्वसीत झालेल्या कुटुंबांना रु.१० लक्षच्या पुनर्वसन पॅकेजमधून स्थावर मालमत्तेची व पुनर्वसन सोयीसुविधा पुरविण्याकरिता कपात केलेली रक्कम परत करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन आहे.

शासन निर्णय -

१. शासन निर्णय क्र. डब्ल्यूएलपी-१०१२/प्र.क्र.१२२/फ-१, दि.३/११/२०१२ मधील पर्याय-१ निवडणा-या प्रकल्प ग्रस्तांचे पुनर्वसन करण्याकरिता महाराष्ट्र पुनर्वसन कायदा अधिसूचना संबंधित मार्गदर्शक तत्वांमधील मुद्या क्र. १३ (ब) शिथील करण्यात येत आहे.

२. राष्ट्रीय व्याघ्र संवर्धन प्राधीकरण, नवी दिल्ली यांच्या मार्गदर्शक सुचना व शासन निर्णय क्र. डब्ल्यूएलपी-१०१२/प्र.क्र.१२२/फ-१, दि.३/११/२०१२ या शासन निर्णयानुसार ज्या कुटुंबांचे पुनर्वसन पर्याय-१ नुसार झाले आहे, त्यांना रु.१० लक्षच्या पुनर्वसन पॅकेजमधून स्थावर मालमत्तेची रक्कम व पुनर्वसन सोयीसुविधा पुरविण्याकरिता कपात केलेली रक्कम परत करावी.

३. रु.१० लक्षच्या पुनर्वसन पॅकेजमधून स्थावर मालमत्तेची रक्कम व पुनर्वसन सोयीसुविधा पुरविण्याकरिता कपात केलेली रक्कम मुळ जागेच्या जमिनीचा ७/१२ शासनाच्या नावाने झाल्यानंतरच पुनर्वसित कुटुंबांना परत करावी.

४. रु.१० लक्षच्या पुनर्वसन पॅकेजमधून स्थावर मालमत्तेची रक्कम व पुनर्वसन सोयीसुविधा पुरविण्याकरिता कपात केलेली रक्कम कॅम्पाच्या नक्त वर्तमान मूल्य निधीतून देण्यात यावी.

५. दिनांक ०३.११.२०१२ च्या शासन निर्णयातील इतर बाबी जशाच्या तशा या पुढेही लागू राहतील. सदर शासन निर्णय नियोजन व वित्त विभागाच्या सहमतीने निर्गमित करण्यात आला आहे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१९०३०६१४३१३६३८१९ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(सुजय दोडल)

सह सचिव (वने),
महसूल व वन विभाग

प्रति,

१. मा.मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
२. मा.मंत्री (वने) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
३. मा.राज्यमंत्री (वने) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
४. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई.
५. अपर मुख्य सचिव, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई
६. अपर मुख्य सचिव नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई .
७. अपर मुख्य सचिव, (महसूल), महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
८. अपर मुख्य सचिव, मदत व पुनर्वसन, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
९. प्रधान सचिव (कृषी), कृषी व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

- १०.प्रधान सचिव (वने), महसूल व वनविभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ११.प्रधान सचिव, आदिवासी विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १२.महासंचालक, माहिती व प्रसिध्दी, मंत्रालय, मुंबई.
- १३.प्रधान मुख्य वनसंरक्षक, (वनबल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर.
- १४.प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन्यजीव), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर.
- १५.व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य वनविकास महामंडळ, नागपूर.
- १६.प्रधान मुख्य वनसंरक्षक, सामाजिक वनीकरण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- १७.प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (अर्थसंकल्प, नियोजन व विकास), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर.
१८. अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन्यजीव) नागपूर/मुंबई (बोरीवली)
- १९.अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक तथा क्षेत्र संचालक, मेळघाट व्याघ्र प्रकल्प, अमरावती.
- २०.विभागीय आयुक्त, सर्व.
- २१.जिल्हाधिकारी, सर्व.
- २२.मुख्य वनसंरक्षक (प्रादेशिक), सर्व.
- २३.मुख्य वनसंरक्षक तथा संचालक, संजय गांधी राष्ट्रीय उद्यान, बोरिवली.
- २४.मुख्य वनसंरक्षक तथा क्षेत्र संचालक, पेंच व्याघ्र प्रकल्प, नागपूर.
- २५.वनसंरक्षक तथा क्षेत्र संचालक, ताडोबा अंधारी व्याघ्र प्रकल्प, चंद्रपूर.
- २६.वनसंरक्षक तथा क्षेत्र संचालक, सहयाद्री व्याघ्र प्रकल्प, कोल्हापूर.
- २७.वनसंरक्षक तथा क्षेत्र संचालक, नवेगाव-नागझिरा व्याघ्र प्रकल्प, गोंदिया
२८. वनसंरक्षक (वन्यजीव), सर्व.
- २९.मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद सर्व.
- ३०.उपवनसंरक्षक (प्रादेशिक), सर्व.
- ३१.उपवनसंरक्षक (वन्यजीव), सर्व.
- ३२.विभागीय वन अधिकारी, सर्व.
- ३३.उप विभागीय वन अधिकारी, सर्व.
३४. जिल्हा पशुसंवर्धन अधिकारी, सर्व.
- ३५.जिल्हा पुनर्वसन अधिकारी, सर्व.
३६. महालेखापाल-१/२ (लेखापरीक्षण /लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र राज्य , मुंबई / नागपूर.
३७. वित्त विभाग (व्यय-१० कार्यासन), मंत्रालय, मुंबई - ३२.
३८. वन कक्षातील सर्व कार्यासने, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
३९. फ-१ कार्यासन, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई - ३२ (निवडनस्ती).